

БӨЛІМ: ДЕФЕКТОЛОГИЯ

Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау

ЖАРИЯЛАНДЫ
23.12.2024

ТІРЕК СӨЗДЕР

әлеуметтік орта, бейімделу, Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар, инклюзия, педагог-психолог, педагогикалық қолдау, психологиялық қолдау

СІЛТЕМЕ

<https://bilimger.kz/173448/>

Утепкалиева Гульназ Нурлановна

БҚО, Теректі ауданы, Подстепный №1 ЖОББМ педагог-дефектолог

Аңдатпа:

Мақалада ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға қолдау көрсету тәсілдері мен олардың маңыздылығы қарастырылады. Педагогтар мен ата-аналардың бірлескен жұмысы арқылы инклюзивті білім беру тиімділігі талқыланады.

Кілт сөздер:

Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар, психологиялық қолдау, педагогикалық қолдау, инклюзия, бейімделу, әлеуметтік орта, педагог-психолог.

Қазіргі қоғамда білім беру жүйесінің алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі – ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларды (ЕБҚО) сапалы оқыту мен тәрбиелеу. Ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың білім алу құқығын жүзеге асыру олардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, арнайы жағдайлар мен әдістемелерді қолдануды талап етеді. ЕБҚО-ны қолдаудың маңыздылығы тек білім беру саласымен шектелмейді, бұл балалардың толыққанды азамат ретінде қоғамға бейімделуіне мүмкіндік береді.

Қазақстанда инклюзивті білім беру үрдісі біртіндеп дамып келеді, бұл

ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдау бойынша заманауи тәсілдерді енгізуге жол ашады. Осы мақалада ЕБҚО-ны психологиялық-педагогикалық қолдаудың негізгі бағыттары, тиімді әдістері мен тәсілдері кеңінен қарастырылады.

Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың сипаттамасы

ЕБҚО – бұл ерекше назар мен қолдауды қажет ететін балалардың ерекше тобы. Олардың қажеттіліктері әртүрлі және жеке ерекшеліктеріне байланысты айқындалады. Мұндай балалардың негізгі категориялары мыналарды қамтиды:

1. **Дамуында ауытқулары бар балалар.** Бұған зияткерлік, физикалық немесе психикалық дамуында кешігулері немесе шектеулері бар оқушылар жатады. Олар арнайы педагогикалық және медициналық көмекті қажет етеді.
2. **Сенсорлық бұзылыстары бар оқушылар.** Бұл категорияға көру, есту немесе сөйлеу қабілеті шектелген балалар кіреді. Оларға арнайы құрылғылар мен арнайы оқыту бағдарламалары қажет.
3. **Эмоциялық-еріктік және мінез-құлық ерекшеліктері бар балалар.** Бұл оқушыларда әлеуметтік қарым-қатынасқа түсу немесе өз эмоцияларын бақылау қабілеті шектеулі болуы мүмкін. Мұндай балаларды оқытуда ерекше тәсілдер мен шыдамдылық қажет.
4. **Әлеуметтік жағдайы төмен немесе ерекше әлеуметтік топтардан шыққан балалар.** Оларға білім алу үшін қосымша әлеуметтік қолдау мен бейімделу шаралары ұсынылады.

Әр оқушының жеке қажеттіліктерін ескеріп, олардың мүмкіндіктерін ашуға бағытталған қолдау шараларын ұйымдастыру – педагогикалық процестің негізі болып табылады.

Психологиялық-педагогикалық қолдаудың негізгі бағыттары

ЕБҚО-ны психологиялық және педагогикалық тұрғыдан қолдау

көпсалалы және кешенді тәсілді талап етеді. Бұл қолдау оқушының білім алу процесіне толыққанды қатысуын қамтамасыз ететін негізгі элементтердің бірі болып табылады.

Диагностикалық жұмыс

Диагностика – бұл ерекше қажеттіліктерді анықтаудың және қолдау бағдарламаларын құрудың алғашқы кезеңі. Психологиялық-педагогикалық диагностика оқушының даму деңгейін, қабілеттерін, психоэмоциялық жағдайын және оқу процесіндегі қиындықтарын анықтау үшін қолданылады. Бұл кезеңде психологтар, дефектологтар, логопедтер және арнайы педагогтар оқушымен жұмыс істейді. Диагностика нәтижелері бойынша оқушының жеке даму картасы жасалады, оған оқыту мен тәрбиелеу бойынша нақты ұсыныстар енгізіледі. Бұл картаның негізінде оқыту процесін бейімдеудің тиімді жоспарлары құрылады.

Оқыту процесін бейімдеу

ЕБҚО үшін оқыту бағдарламалары арнайы бейімделген мазмұнмен, әдістемелермен және құралдармен толықтырылады. Мысалы, көру қабілеті шектеулі балалар үшін Брайль шрифтiмен жазылған материалдар, ал есту қабілеті шектеулі оқушылар үшін сурдоаудармашылардың көмегі қарастырылады. Сонымен қатар, интеллектуалдық қабілеті төмен балалар үшін оқу бағдарламасы жеңілдетілген деңгейде құрастырылып, материалдың мазмұны оқушының түсінігіне сай бейімделеді. Бұл бейімдеу әдістері балалардың оқу процесіне толыққанды қатысуына мүмкіндік береді.

Психологиялық қолдау

Психологиялық қолдау – оқушылардың эмоционалдық тұрақтылығын қамтамасыз ететін және оқу үрдісіне деген мотивациясын арттыратын маңызды бағыттардың бірі. Оқушылардың өзін-өзі бағалау деңгейін көтеру, стресстік жағдайларды жеңу және өз эмоцияларын басқаруға үйрету мақсатында арнайы тренингтер, арт-терапия, ойын терапиясы және басқа да заманауи әдістер қолданылады. Жеке және топтық

консультациялар арқылы балаларға қолайлы психоэмоциялық орта қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді.

Әлеуметтік бейімделу және инклюзия

ЕБҚО-ның жалпы білім беру ортасына сәтті кірігуі үшін олардың әлеуметтік ортаға бейімделуін қамтамасыз ету қажет. Бұл бағытта сыныптастардың, мұғалімдердің және ата-аналардың инклюзия принциптеріне негізделген қарым-қатынасын қалыптастыру маңызды. Инклюзивті ортаны құру үшін толеранттылық пен өзара түсіністік мәдениетін дамыту шаралары, соның ішінде бірлескен іс-шаралар мен ойындар ұйымдастырылады.

Ата-аналармен жұмыс

Ата-аналар ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды қолдау жүйесінің маңызды субъектілері болып табылады. Олардың психологиялық-педагогикалық сауаттылығын арттыру, тұрақты түрде кеңес беру және эмоционалдық қолдау көрсету – оқушының жетістігін қамтамасыз етудің негізгі шарттарының бірі. Ата-аналарға арналған семинарлар, тренингтер және отбасылық терапиялар арқылы оларды оқу процесіне белсенді тарту маңызды.

Қолдау жұмыстарының тиімді әдістері

ЕБҚО-ны қолдау жұмыстарында заманауи әдістерді қолдану – олардың оқу және даму үдерісін жеңілдетудің негізгі жолы. Тиімді әдістердің қатарына мыналар жатады:

1. **Командалық жұмыс.** Педагогтар, психологтар, логопедтер мен дефектологтар бірлесіп жұмыс істеген жағдайда, оқушылардың қажеттіліктері жан-жақты қарастырылады. Бұл команданың үйлесімді әрекеті оқушының жеке әлеуетін ашуға мүмкіндік береді.
2. **Индивидуализацияланған оқу жоспарлары.** Әр оқушы үшін жеке оқу бағдарламасын құру – оның мүмкіндіктерін барынша дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай бағдарламаларда оқушының

мықты және әлсіз жақтары ескеріледі.

3. **Технологияларды пайдалану.** Қазіргі заманғы технологиялар ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың оқу процесін жеңілдетуге мүмкіндік береді. Мысалы, арнайы оқу қосымшалары, интерактивті тақталар және бейімделген компьютерлік бағдарламалар арқылы оқыту тиімділігі артады.
4. **Интерактивті әдістер.** Ойындар, шығармашылық тапсырмалар және тәжірибелік сабақтар оқытудың қолжетімділігі мен қызығушылығын арттырады. Мысалы, рөлдік ойындар мен ситуациялық тапсырмалар арқылы оқушылардың қарым-қатынас дағдыларын дамытуға болады.

Педагогтардың рөлі мен кәсіби дамуы

ЕБҚО-мен жұмыс істейтін педагогтардың біліктілігі мен кәсіби құзыреттілігі – оқушылардың оқу жетістіктерін қамтамасыз етудегі негізгі факторлардың бірі. Мұндай педагогтар ерекше балалармен жұмыс істеуге арнайы дайындықтан өтуі тиіс. Оларға келесідей құзыреттер қажет:

- **Эмоциялық тұрақтылық пен жоғары төзімділік.** ЕБҚО-мен жұмыс күрделі және шыдамдылықты талап етеді.
- **Инклюзивті оқыту әдістемелерін меңгеру.** Мұғалімдер инклюзивті білім берудің заманауи әдістерін білуі және оларды тәжірибеде қолдана алуы қажет.
- **Дифференциацияланған оқыту тәсілдерін қолдану.** Оқушылардың әртүрлі қажеттіліктеріне бейімделу арқылы олардың білім деңгейін арттыруға болады.

Педагогтардың кәсіби дамуын қамтамасыз ету үшін арнайы курстар, семинарлар мен тәжірибе алмасу шаралары ұйымдастырылады. Бұл олардың кәсіби шеберлігін жетілдіруге ықпал етеді.

Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау – бұл олардың толыққанды тұлға ретінде қалыптасуы мен әлеуметтік бейімделуінің негізі. Мұндай қолдау жүйелі

түрде жүзеге асқан жағдайда ғана білім беру үдерісі сәтті бола алады. ЕБҚО-ны қолдауда ата-аналардың, педагогтардың және қоғамның үйлесімді әрекеті маңызды рөл атқарады. Осылайша, әр оқушының қабілеттерін дамытуға, әлеуетін іске асыруға және қоғамда өз орнын табуға мүмкіндік беріледі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. *Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы.*
2. *Назарбаев Зияткерлік мектептерінің инклюзивті білім беру тәжірибесі (ресми дереккөздер).*
3. *А. М. Битянова. «Психологиялық қолдау әдістемесі».*
4. *UNESCO. «Inclusive education guidelines».*
5. *А. Жұмаділова. «Ерекше балаларды оқыту әдістемесі».*

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.